

УДК 341.231.14

doi.org/10.30970/jcl.1.2020.5

Анна Шилюк

студентка 3 курсу
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Київ, Україна
shilyukanna2@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2756-3105>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СВОБОДИ СЛОВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

LEGAL REGULATION OF FREEDOM OF EXPRESSION ON THE INTERNET IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION PROCESSES

Anna Shilyuk

3rd year student
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine

Abstract | The right to freedom of expression, as one of the fundamental human rights, provides an opportunity for the free development of individuals. Besides, it is a prerequisite for the exercise of other rights and a guarantee of the existence of a democratic society. In the process of social development, this right finds expression in other spheres of life, including the Internet. This necessitates a qualitatively different regulation of the exercise of this right, the emergence of new mechanisms. Over the last two decades, this issue has been debated at the international level, resulting in the creation of a number of international instruments. Still no comprehensive document governing the exercise of the right to freedom of expression on the Internet has been created. In Ukraine the right to freedom of expression is enshrined at the constitutional level. Yet it is believed that there is some inconsistency between the provisions of the Constitution of Ukraine that impose restrictions on the right to freedom of expression and the relevant provisions of international legal acts. There are several legislative acts that govern the exercise of this right in the context of the Internet. However, the problems that arise in practice indicate that the existing legal framework does not suffice.

The main problems in the exercise of the right to freedom of expression on the Internet are the excessive restriction and filtering of content. It is also confirmed by a number of judgments of the European Court of Human Rights on this issue. In Ukraine, there are specific examples of restrictions on this right – blocking Russian websites, the shutdown of the file-sharing site EX.ua, «business verification», etc. Research by international organizations shows that Ukraine lacks Internet freedom. Registered legislative initiatives carry a number of threats and do not meet international standards. The problem of exercising the right to freedom of expression

on the Internet exists in other countries as well. An analysis of their positive and negative experiences allows us to identify specific proposals to improve the domestic mechanism for ensuring the exercise of this right.

Keywords: the right to freedom of expression, Internet sphere, content restrictions and filtering, site blocking, restriction criteria, uncontrolled actions of public authorities.

Анотація | Право на свободу слова, як одне з основних прав людини, забезпечує можливість вільного розвитку індивідів. Крім того, воно є передумовою реалізації інших прав та запорукою існування демократичного суспільства. У процесі суспільного розвитку це право знаходить своє вираження в інших сферах життя, зокрема і в Інтернеті. Це зумовлює необхідність якісно іншого регулювання реалізації цього права, виникнення нових механізмів. Протягом останніх двох десятиліть дане питання обговорюється на міжнародному рівні, результатом цього стало видання низки міжнародних актів. Хоча комплексний документ, який би регулював питання здійснення права на свободу слова в Інтернеті, досі не створений. В Україні право на свободу слова закріплено на рівні Конституції, хоча висловлюється думка, що є певна неузгодженість між положеннями Конституції України, які встановлюють обмеження права на свободу думки, та відповідними положеннями міжнародно-правових актів. Існує декілька законодавчих актів, які б регулювали питання здійснення даного права саме в контексті Інтернету. Проте проблеми, які виникають на практиці, свідчать про те, що існуючої нормативно-правової бази недостатньо.

Основною проблемою в процесі реалізації права на свободу слова в Інтернеті є надмірне обмеження і фільтрація контенту. Підтвердженням цього є і низка рішень Європейського суду з прав людини, які присвячені даному питанню. В Україні існують конкретні приклади обмеження даного права – блокування іноземних сайтів, закриття файлообмінника EX.ua, «перевірки бізнесу» і т.д. Дослідження міжнародних організацій свідчать про недостатній рівень свободи Інтернету в Україні. Зареєстровані законодавчі ініціативи містять в собі цілу низку загроз і не відповідають міжнародним стандартам. Проблема реалізації права на свободу слова в Інтернеті існує і в інших країнах. Аналіз їхнього позитивного та негативного досвіду дозволяє виділити конкретні пропозиції для удосконалення вітчизняного механізму забезпечення даного права.

Ключові слова: право на свободу слова, Інтернет-сфера, обмеження і фільтрація контенту, блокування сайтів, критерії обмеження, неконтрольовані дії державних органів.

Всесвітня мережа Інтернет, починаючи з минулого століття, стрімко ввійшла в повсякденне життя людей і кардинально змінила суспільні процеси. Швидкість, з якою розвивається Інтернет-сфера, ускладнює можливість її ефективного регулювання. За менше ніж півстоліття була створена система, яка виходить за рамки раніше відомих суспільних відносин. Інтернет поширився на безліч сфер – господарську, освітню, культурну, політичну, наукову та інші. Відповідно, аби регулювати ці процеси, необхідним є існування певних правових норм. Важливим є з'ясування питання ефективного здійснення правового регулювання відносин, які були перенесені в кардинально іншу сферу існування.

У даній ситуації особисті права людини знаходять якісно новий вираз, зокрема, і право людини на свободу слова, що на сьогодні закріплено в усіх демократичних конституціях світу. Раніше інформація могла бути висловлена для обмеженого кола споживачів – це були слухачі на певних заходах чи слухачі радіо, читачі друкованих матеріалів або глядачі певного телеканалу, однак на сьогодні за допомогою інтернету за одну секунду можливим є поширення інформації для мільярдів людей; відповідно, всі складнощі, що існували з реалізацією права на свободу слова, збільшуються у геометричній прогресії через глобалізацію простору, в якому воно може бути реалізоване. Крім того, у всесвітній мережі, фактично, з'явилась можливість усунути один із елементів контролю за опублікованою інформацією: немає необхідності отримувати дозвіл редактора, особа самостійно може поширити певну інформацію, а можливість публікації анонімно лише ускладнює даний процес. Саме тому важливо провести межу між реалізацією права на свободу слова та іншими особистими правами, наприклад, правом на невтручання в особисте життя або правом на повагу до гідності.

Питання правового забезпечення свободи вираження поглядів та свободи слова в Інтернеті досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Різні аспекти цієї проблематики проаналізовані у працях В.М. Брижко, В.Д. Гавловського, В.В. Гриценка, Р.А. Калюжного, О.Р. Дашковської, А.О. Червяцовой, О.В. Турути, О.В. Малигіна, О.В. Нестеренко та ін. Однак дане питання у працях було висвітлено фрагментарно або суто на теоретичному рівні, тому потребує додаткового опрацювання в напрямку дослідження нових джерел та співвідношення правових норм з ситуаціями, що виникають на практиці.

Метою статті є аналіз національних та міжнародних правових джерел, що стосуються права на свободу слова, зокрема і в Інтернет-просторі, з'ясування проблемних моментів реалізації даного права в Україні та інших державах, вироблення пропозицій для удосконалення правового регулювання у цій сфері.

Право на свободу слова знаходить своє вираження у низці міжнародно-правових актів, до яких приєдналась Україна: Загальній декларації прав людини 1948 р. (ст. 19), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ст. 10), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р. (ст. 19). Формулювання ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод «незалежно від кордонів» дало змогу Європейському суду з прав людини поширити дану статтю на вирішення справ, які стосуються Інтернету¹. Право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань гарантується також ст. 34 Конституції України. Цією ж статтею закріплено право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб². Тобто дане право закріплене у найважливіших міжнародних актах щодо захисту прав людини як універсального, так і регіонального значення. Це зумовлюється його надзвичайною важливістю, адже свобода слова є передумовою для реалізації інших основоположних прав людини, таких як: свобода совісті, релігії, свобода зібрань та об'єднання, а також основою побудови демократичної держави.

Існує певна неузгодженість між положеннями Конституції України, які встановлюють обмеження права на свободу думки та відповідними положеннями міжнародно-правових актів. Цієї позиції дотримується також доктор юридичних наук В.Г. Буткевич: «Внаслідок таких неузгодженостей конституційні формулювання дуже часто призводять до конфлікту Конституції і міжнародних зобов'язань України. Скажімо, у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод можливість обмеження свободи думки передбачена лише у чотирьох випадках: 1) в інтересах громадської безпеки; 2) для охорони публічного порядку; 3) для охорони здоров'я чи моралі; 4) для захисту прав і свобод інших осіб. У Конституції до цих випадків додано: 5) національну безпеку; 6) територіальну цілісність; 7) запобігання заворушенням і злочинам; 8) захист репутації інших; 9) запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно; і 10) підтримку авторитету і неупередженості правосуддя. Таких і стільки обмежень не знає законодавство демократичних держав навіть на випадок воєнного стану. Нерідко обмеження подаються за формулою: «за винятком обмежень, які встановлюються законом», без визначення тих сфер, у яких це можна робити на підставі закону. Таким чином, обмеження стають необмеженими»³.

Відповідно до Рекомендації № СМ / Rec (2015) 6 Комітету міністрів Ради Європи «Про вільний транскордонний рух інформації в Інтернеті», право на свободу висловлення переконань, у тому числі отримувати і передавати інформацію та думки без втручання і незалежно від кордонів, є наріжним каменем демократичного суспільства і однією з основних умов для його стійкого розвитку і вдосконалення, а також для розвитку кожної людини. Положення про права і свободи,

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15.06.2020).

² Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 15.06.2020).

³ Буткевич В. Г. Конституція України: проблеми вироблення нового проекту. *Український часопис міжнародного права*. 2014. № 3. С. 12–28.

установлені Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод і в ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, застосовуються і в режимі онлайн, і офлайн⁴.

Вважаємо за необхідне навести вимоги до обмеження права на свободу вираження поглядів, запропоновані спеціальним доповідачем Франком Ла Рю на 17-тій сесії Ради ООН з прав людини: 1) воно повинно бути встановленим зрозумілим і доступним для всіх законом (принципи передбачуваності і транспарентності); 2) повинно бути направлене на досягнення однієї з цілей, передбачених в п. 3 ст. 19 Пакту; 3) обмеження повинно вважатися необхідним і найменш обмежувачим засобом, яке потрібне для досягнення заявленої мети (принципи необхідності і пропорційності). У доповіді було висловлено думку, що довільне використання кримінального законодавства з метою застосування покарань за законне висловлення поглядів становить одну з найбільш згубних форм обмеження цього права, оскільки воно не тільки створює «ефект заморожування», а й призводить до порушень інших прав людини, таких як довільне затримання і катування та інші жорстокі, нелюдські або такі, що принижують гідність, види поводження і покарання⁵. Через недосконалість законодавства в цій галузі відбувається або надмірне обмеження і фільтрація контенту, або ж це блокування відбувається в цілях, не передбачених для гарантування безпеки, що призводить до порушення права на свободу слова. Треба виробити конкретні критерії для відмежування інформації і визначити цілі застосування таких заходів. У Рекомендації № CM/Rec (2014) 6 Комітету міністрів Ради Європи «Про Керівництво з прав людини для користувачів Інтернету» вказується, що обмеження можуть застосовуватися до вираження думок, в яких міститься заклик до дискримінації, ненависті або насильства. Ці обмеження повинні бути законними, мати вузькоспрямований характер і виконуватися під наглядом суду; органи державної влади зобов'язані поважати і захищати свободу вираження думок і свободу інформації, будь-які обмеження цієї свободи не повинні бути довільним і повинні переслідувати законні цілі у відповідності з Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Крім того, вони повинні бути доведені до громадян разом з інформацією про те, як отримати консультації та відновити себе в цих правах, не повинні бути ширше або застосовуватися набагато довше, ніж це необхідно для досягнення законної мети⁶.

Отже, міжнародні організації стоять на позиції того, що обмеження права на свободу слова в Інтернеті повинно бути: доступним для всіх в законодавчому вигляді, направлене на досягнення законних цілей, передбачених в Конституції та міжнародних документах, пропорційним до мети застосування, доведеним до відома громадян з можливістю оскарження. У справі «Редакція газети «Правое дело» та Штекель проти України», що розглядалася у Європейському суді з прав людини, Суд вказує, що «електронна мережа, яка обслуговує мільярди користувачів у всьому світі, не є і потенційно не буде об'єктом такого ж регулювання та засобів контролю. Ризик завдання шкоди здійсненню та використанню прав людини і свобод, зокрема права на повагу до приватного життя, який становлять інформація з Інтернету та комунікація в ньому, є безумовно вищим, ніж ризик, який походить від преси⁷. Відповідно, Європейський суд підкреслює обов'язок держави встановити належну правову базу, яка має забезпечити реалізацію свободи вираження поглядів в Інтернеті та за допомогою Інтернет-засобів. Цікавим є принципи, висловлені Судом у справі «Сюрек проти

⁴ Рекомендація № CM/Rec (2015)6 Комітета міністрів Совета Европы «О свободном трансграничном движении информации в Интернете». Принята 1 апреля 2015 г. на 1224-ом заседании заместителей министров. URL: <http://base.garant.ru/71221154/> (дата звернення: 15.06.2020).

⁵ Совет по правам человека. Семнадцатая сессия. Пункт 3 повестки дня. «Поощрение и защита всех прав человека, гражданских, политических, экономических, социальных и культурных прав, включая право на развитие». Доклад Специального докладчика по вопросу о поощрении и защите права на свободу мнений и их свободное выражение Франка Ла Рю. Документ A/HRC/17/27 от 16 мая 2011 г. / Организация Объединенных Наций. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/HRC/17/27> (дата звернення: 15.06.2020).

⁶ Рекомендація № CM/Rec(2014)6 Комітета міністрів Совета Европы «О Руководстве по правам человека для пользователей Интернета». URL: <https://www.refworld.org/pdfid/55cb537c4.pdf> (дата звернення: 15.06.2020).

⁷ Справа «Редакція газети «Правое дело» та Штекель проти України» (Заява № 33014/05). *Офіційний вісник України*. 2012. № 97. С. 444.

Туреччини»: «в демократичній системі дії чи бездіяльність влади має піддаватися пильній перевірці не тільки з боку законодавчої та судової влади, але також і громадськості, більш того, домінуюче становище, яке займає влада, робить для неї необхідним демонстрацію стриманості при зверненні до кримінального розгляду, особливо в ситуації, коли доступні інші засоби реагування на невинуваті нападки і критику з боку своїх противників»⁸. Тобто право на свободу слова повинно бути обмежене лише тоді, коли воно вступає в протидію прав інших людей або у чітко передбачених законодавством випадках, коли застосування цього обмеження є достатньо обґрунтованим. Всі сумніви з приводу застосування таких обмежень повинні трактуватись на користь забезпечення права на свободу слова як основоположного права людини.

Основними Законами, що регулюють сферу Інтернету в Україні, є: Закон України «Про телекомунікації» 2004 року зі змінами від 13.02.2020, який визначає повноваження держави щодо управління та регулювання телекомунікаційної діяльності, а також права, обов'язки та засади відповідальності фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у даній діяльності⁹, та Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» 2017 року, зі змінами від 08.07.2018, який визначає основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері¹⁰. Однак жоден із цих Законів не містить переліку інформації, доступ до якої заборонений, або критеріїв, за якими повинна відбуватися фільтрація Інтернет-контенту.

Правовому регулюванню цих питань присвячений також Розділ XVI Кримінального кодексу України, який встановлює засади кримінально-правової відповідальності за злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем, комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку. Швидкість, з якою розвиваються Інтернет-можливості і, відповідно, поява все нових загроз для безпеки громадян, призводить до того, що дії правопорушників не можуть вкладатися в традиційно відомі юридичні склади злочинів, а інтерпретація їх в нових умовах створює величезне поле для суб'єктивізму через відсутність згаданих вище критеріїв для відмежування правомірної поведінки від протиправної.

На нашу думку, дослідження даної теми видається неповним без звернення до конкретних ситуацій обмеження доступу до Інтернет-ресурсів, що стосувалися України за останні роки. Відповідно до звіту міжнародної правозахисної неурядової організації FreedomHouse «Свобода в мережі – 2019», Україна була визнана «частково вільною» за рівнем свободи Інтернету і отримала 45 балів із 100. У звіті звертається увага на те, що уряд блокує понад 200 веб-сайтів, також збільшується кількість законопроектів з пропозиціями розширити цей перелік, обґрунтовуючи це національною безпекою¹¹. По-перше, ефективність вищезазначених заходів знаходиться під питанням, адже обмеження вищезазначених веб-сайтів не призвело до неможливості ними користуватися, з'явилися способи обійти дану заборону. По-друге, в результаті таких дій виникла величезна загроза реалізації права на свободу слова і доступу до інформації; дані обмеження були застосовані в інтересах національної безпеки, однак в нормативних актах не знайшло відображення обґрунтування обмеження з приводу кожного окремого веб-сайту, багато з них взагалі не містять інформації, яка могла б бути використана в так званій «кібервійні» і загрожувати інтересам України. Резонансною також була ситуація з закриттям МВС України файлообмінника EX.ua і вилученням їхніх серверів через порушення авторських прав. Варто зазначити, що на даному сайті кожен користувач міг

⁸ Case of SÜREK v. TURKEY (No. 1) (Application no. 26682/95), ECHR 1999. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58279> (дата звернення: 15.06.2020).

⁹ Про телекомунікації: Закон України від 18 лис. 2003 р. № 1280-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15> (дата звернення: 15.06.2020).

¹⁰ Про основні засади забезпечення кібербезпеки в Україні: Закон України від 5 жов. 2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 15.06.2020).

¹¹ Рейтинг FreedomHouse «Свобода в мережі-2019» URL: <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-net/2019> (дата звернення: 16.06.2020).

завантажити свої файли і багато з них не були «піратськими», відповідно вилученням серверів було порушено право на свободу слова, і якщо в частині запобігання порушенню авторських прав таке обмеження є обґрунтованим, то в частині публікації не «піратських» файлів це є прямим порушенням основного права людини. Загалом, регулярне вилучення серверів правоохоронцями у 2012-2013 роках стало буденною справою в процесі так званих «перевірок бізнесу».

Найбільшою небезпекою в питанні обмеження свободи слова в Інтернеті може стати неякісна законотворча діяльність. У дослідженні, проведеному Громадською організацією «Платформа прав людини» наведено такий висновок: «аналіз законопроектів, що були зареєстровані у Верховній Раді України після парламентських виборів 2014 року, засвідчив, що попри задекларований демократичний курс розвитку нашої держави, чимало законодавчих ініціатив під виглядом захисту національної безпеки несуть серйозні загрози для реалізації фундаментальних прав і свобод людини, зокрема в мережі Інтернет. Найчастіше загрози пов'язані з відсутністю чітких та обґрунтованих підстав для обмеження свободи вираження поглядів чи втручання у право особи на таємницю кореспонденції, а також з відсутністю механізмів ефективного, зокрема судового, контролю за діями представників правоохоронних органів, які можуть надмірно втручатись у здійснення цих прав і свобод»¹².

Питання права на свободу слова в Інтернеті є актуальним не лише в українських реаліях. З цією проблемою стикається більшість сучасних країн. Співвідношення між забезпеченням даного права і обмеженням контенту коливається залежно від демократизму, рівня забезпечення прав людей в конкретній країні. Вважаємо за необхідне навести досвід декількох країн з приводу обмеження інтернету. Найбільш цікавими в цьому плані є досвід Китаю і США. Інтернет-сектор Китаю уживається зі складною системою цензури, що складається з трьох базових елементів: 1) система фільтрації трафіка «Золотий щит» (вона ж «Великий китайський фаєрвол»); 2) система блокування пошуку небажаної інформації; 3) ручна система фільтрації контенту, що публікується в соціальних мережах і блогосфері. Постійне блокування стосується найбільш чутливих тем, пов'язаних із критикою Комуністичної партії Китаю й питанням прав людини. Приклади постійно заблокованих ключових слів: «демократія», «диктатура», «мітинг», «червоний терор», «незалежність Тибету», «репресії» тощо. Тимчасовому блокуванню піддаються слова й фрази, пов'язані з обмеженнями в часі кризовими ситуаціями, незалежно від їх характеру. Може йтися про політичні виступи, екологічні лиха або корупційні скандали¹³.

Кардинально іншою є ситуація з регулюванням Інтернету в США. На практику регулювання Інтернету в США великий вплив спричинили відразу декілька факторів: по-перше, США – історична батьківщина Інтернету, а багато американських ІТ-компаній займають лідируючі позиції в мережі; по-друге, перша поправка Конституції США прямо забороняє приймати закони, що обмежують свободу слова, і багато методів регулювання Інтернету американським законодавцем є недоступними. Спроби поставити в обов'язок Інтернет-провайдерів і реєстраторам доменів блокувати доступ до сайтів за рішенням суду неодноразово здійснювались правовласниками й прихильниками боротьби із забороненим контентом, але щоразу такі закони не приймалися Конгресом, а рішення судів відмінялися. Так, в 2004 році штат Пенсільванія прийняв закон, що наказував інтернет-провайдерам фільтрувати сайти з дитячою порнографією. Механізм блокування не був добре відпрацьований і в результаті, крім нелегального контенту, недоступним виявився понад мільйон інших сайтів. Незабаром федеральний суддя виніс рішення про невідповідність даного закону першій поправці¹⁴.

¹² Опришко Л., Володовська В., Дворовий М. Свобода слова в інтернеті. ГО «ПЛАТФОРМА ПРАВ ЛЮДИНИ». 2019. URL: https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/zvit_1.pdf (дата звернення: 15.06.2020).

¹³ Особливості виявлення фактів, пов'язаних із незаконним розповсюдженням медійного контенту в мережах провайдерів програмної послуги та Інтернет-провайдерів, мережі Інтернет: метод. рек. / О.С. Гавриш [та ін.]. Дніпро: ДДУВС, 2017. 44 с. С. 11-13.

¹⁴ Особливості виявлення фактів, пов'язаних із незаконним розповсюдженням медійного контенту в мережах провайдерів програмної послуги та Інтернет-провайдерів, мережі Інтернет: метод. рек. / О.С. Гавриш [та ін.]. – Дніпро: ДДУВС, 2017. 44 с. С. 6-7.

На нашу думку, методика вирішення ситуації з порушенням права на свободу слова в США є достатньо корисною і обґрунтованою, адже зазвичай держава обмежує контент без будь-яких законних підстав або на основі суперечливих законів, які не обґрунтовують такі дії і є явно непропорційними меті, для досягнення якої ці дії застосовувались. Лише існування певної небезпеки, а не вже наявне порушення інших прав людини, не повинне ставати причиною для порушення права на свободу слова в Інтернеті. Погоджуємось з думкою О.В. Турути, яка стверджує, що: «Контент, що вважається шкідливим та образливим, не завжди є незаконним. Уряди прагнуть визначити «моральність» інформації в аспекті місцевих норм суспільства. Особливо гостро ставиться питання, коли в одній країні інформація є законною, хоч і небажаною, а в іншій її криміналізовано... до того ж, рішення про блокування не завжди приймаються судами загальної юрисдикції; часто адміністративні органи або приватні нет-провайдери самостійно вирішують, який контент або весь сайт блокувати. Стратегії блокування часто непрозорі або необґрунтовані»¹⁵.

Таким чином, право на свободу слова в Інтернеті гарантується на рівні Конституції України, міжнародних актів та документів, прийнятих такими авторитетними організаціями, як ООН та Рада Європи. Дане питання знайшло висвітлення і в численних рішеннях Європейського суду з прав людини. Використання державами технологій блокування та фільтрації часто є порушенням прийнятих на себе міжнародних зобов'язань щодо гарантування свободи слова, вираження поглядів і переконань. Основними проблемами у цій сфері є такі: підстави та критерії обмеження не закріплені в законодавстві, вони є недостатньо обґрунтованими, застосовуються довільно або надмірно, не відповідають цілям, закріпленим в Конституції та міжнародних актах, є непропорційними, застосовуються без участі судового органу або можливості перегляду рішення. На сьогодні в Україні відсутня достатня правова база для регулювання Інтернет-сфери, а запропоновані законопроекти про її регулювання містять прямі порушення свободи слова.

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба закріплення норм, які б регулювали питання, пов'язані з Інтернетом, на міжнародному рівні. Це б дозволило певною мірою уніфікувати законодавство різних держав і уникнути ситуацій, коли в одній державі певна діяльність є криміналізованою, а в інших – ні. Крім того, дана сфера наскільки швидко розвивається, що прийняті до цього часу міжнародні документи або рекомендації поступово втрачають актуальність.

Наступним кроком повинно бути вироблення якісної правової бази в Україні, але здійснювати це необхідно після аналізу світового досвіду провідних країн світу з приводу регулювання Інтернету та з урахуванням наступних вимог:

1. Законодавчі ініціативи повинні відповідати вимогам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини.
2. У законодавстві мають бути чітко визначені порядок та підстави обмеження доступу до певної інформації в Інтернеті, законодавство повинно бути доступним для громадян та містити способи захисту від неконтрольованих дій державних органів.
3. Будь-які обмеження повинні відповідати цілям, визначеним в Конституції України та бути пропорційними заявленій меті.
4. Обмеження мають ґрунтуватися на рішенні суду або іншого незалежного адміністративного органу.
5. Обмеженню в доступі має підлягати лише конкретна інформація, не може бути безпідставно заблокований весь інформаційний ресурс, на якому вона була опублікована.

¹⁵ Турута О. В. Інтернет і право на свободу слова (порівняльно-правовий аспект). *Публічне право*. 2012. № 4 (8) 6. С. 23–28.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Буткевич В. Г. Конституція України: проблеми вироблення нового проекту. Український часопис міжнародного права. 2014. № 3. С. 12–28.
2. Опришко Л., Володовська В., Дворовий М. Свобода слова в інтернеті. ГО «ПЛАТФОРМА ПРАВ ЛЮДИНИ». 2019. URL: https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/zvit_1.pdf (дата звернення: 15.06.2020).
3. Особливості виявлення фактів, пов'язаних із незаконним розповсюдженням медійного контенту в мережах провайдерів програмної послуги та Інтернет-провайдерів, мережі Інтернет: метод. рек. / О.С. Гавриш [та ін.]. Дніпро: ДДУВС, 2017. 44 с. С. 6-7, 11-13.
4. Рейтинг FreedomHouse «Свобода в мережі-2019» URL: <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-net/2019> (дата звернення: 16.06.2020).
5. Турута О. В. Інтернет і право на свободу слова (порівняльно-правовий аспект). Публічне право. 2012. № 4 (8) 6. С. 23–28.

Перелік юридичних документів:

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15. 06. 2020).
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 15.03.2020).
3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки в Україні : Закон України від 5 жов. 2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 15.06.2020).
4. Про телекомунікації : Закон України від 18 лис. 2003 р. № 1280-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15> (дата звернення: 15.06.2020).
5. Рекомендація № СМ/Rec(2014)6 Комітета міністрів Совета Європи «О Руководстве по правам человека для пользователей Интернета». URL: <https://www.refworld.org.ru/pdfid/55cb537c4.pdf> (дата звернення: 15.06.2020).
6. Рекомендація № СМ/Rec(2015)6 Комітета міністрів Совета Європи «О свободном трансграничном движении информации в Интернете». Принята 1 апреля 2015 г. на 1224-ом заседании заместителей министров. URL: <http://base.garant.ru/71221154/> (дата звернення: 15.06.2020).
7. Case of SÜREK v. TURKEY (No. 1) (Application no. 26682/95), ECHR 1999. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58279> (дата звернення: 15.06.2020).
8. Совет по правам человека. Семнадцатая сессия. Пункт 3 повестки дня. «Поощрение и защита всех прав человека, гражданских, политических, экономических, социальных и культурных прав, включая право на развитие». Доклад Специального докладчика по вопросу о поощрении и защите права на свободу мнений и их свободное выражение Франка Ла Юю. Документ А/НRC/17/27 от 16 мая 2011 г. / Организация Объединенных Наций. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/HRC/17/27> (дата звернення: 15.06.2020).
9. Справа «Редакция газеты «Правое дело» та Штекель проти України» (Заява № 33014/05). Офіційний вісник України. 2012. № 97. С. 444.

References

Bibliography:

1. Butkevich V. G. Konstitutsiya UkraYini: problemi viroblennya novogo proektu. UkraYinskiy chasopis mIzhnarodnogo prava. 2014. № 3. S. 12–28.
2. Oprishko L., Volodovska V., Dvoroviy M. Svoboda slova v InternetI. GO «PLATFORMA PRAV LYuDINI». 2019. URL: https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/zvit_1.pdf (data zvernennya: 15.06.2020).
3. Osoblivosti viyavlennya faktIv, pov'yazanih Iz nezakonnim rozpovsyudzhennyam medlynogo kontentu v merezhah provayderIv programnoYi poslugi ta Internet-provayderIv, merezhI Internet: metod. rek. / O.S. Gavrish [ta In.]. DnIpro: DDUVS, 2017. 44 s. S. 6-7, 11-13.
4. Reytng FreedomHouse «Svoboda v merezhI-2019» URL: <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-net/2019> (data zvernennya: 16.06.2020).
5. Turuta O. V. Internet I pravo na svobodu slova (porIvnyalno-pravoviy aspekt). PublIchne pravo. 2012. № 4 (8) 6. S. 23–28.

List of legal documents:

1. Konventsiya pro zahist prav lyudini ta osnovopolozhni svobod. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (data zvernennya: 15.06.2020).
2. Konstitutsiya UkraYini : Zakon Ukrayini vid 28 chervnya 1996 roku # 254k/96-VR. Data onovlennya: 01.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (data zvernennya: 15.03.2020).
3. Pro osnovni zasady zabezpechennya klberbezpeki v Ukrayini : Zakon Ukrayini vid 5 zhov. 2017 r. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (data zvernennya: 15.06.2020).
4. Pro telekomunikatsiyi : Zakon Ukrayini vid 18 lis. 2003 r. # 1280-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15> (data zvernennya: 15.06.2020).
5. Rekomendatsiya № SM/Res(2014)6 Komiteta ministrov Soveta Evropi «O Rukovodstve po pravam cheloveka dlya polzovateley Interneta». URL: <https://www.refworld.org.ru/pdfid/55cb537c4.pdf> (data zvernennya: 15.06.2020).
6. Rekomendatsiya № SM/Res(2015)6 Komiteta ministrov Soveta Evropi «O svobodnom transgranichnom dvizhenii informatsii v Internetе». Prinyata 1 aprelya 2015 g. na 1224-om zasedanii zamestiteley ministrov. URL: <http://base.garant.ru/71221154/> (data zvernennya: 15.06.2020).
7. Sprava SUREC proti TURTSIYI (№ 1) (zayava № 26682/95), ESPL 1999. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58279> (data zvernennya: 15.06.2020).
8. Rada z prav lyudini. Simnadtsyata seslya. Punkt 3 poryadku dennogo. «Zaohochennya i zahist vslh prav lyudini, gromadyanskih, polltichnih, ekonomichnih, sotsialnih i kulturnih prav, vklyuchayuchi pravo na rozvitok». Dopovid Spetsialnogo dopovidacha z pitannya pro zaohochennya i zahist prava na svobodu dumok i yih vilne virazhennya Franka La Ryu. Dokument A / NRC / 17/27 vId 16 travnya 2011 g. / Organizatsiya Ob'ednanih Natsiy. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/HRC/17/27> (data Zvernennya: 15.06.2020).
9. Sprava «Redaktsiya gazetі «Pravoe delo» ta Shtekel proti Ukrayini» (Zayava № 33014/05). Ofitslyniy visnik Ukrayini. 2012. # 97. S. 444.